

Αθήνα, 9.6.2008

Με το από **9.6.2008 έγγραφό** του, ο **Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων** ζήτησε από το Επιμελητήριο Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας να γνωμοδοτήσει επί του θέματος της **νομιμότητας και βιωσιμότητας της μετατροπής Μουσείου σε ν.π.δ.δ.** Το Επιμελητήριο ανέθεσε τη μελέτη του ζητήματος στον δρ. Μαρία Καραμανώφ, μέλος του Δ.Σ. του Επιμελητηρίου, η οποία συνέταξε την ακόλουθη απάντηση, την οποία αποδέχεται το Επιμελητήριο.

1. Η απάντηση στο ερώτημα που έθεσε στο Επιμελητήριο ο **Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων** προϋποθέτει κατ' αρχήν διευκρίνιση της φύσεως των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (ν.π.δ.δ.) κατ' αντιδιαστολή τόσο προς εκείνη των νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου (ν.π.ι.δ.), όσο και προς την φύση του Κράτους, δηλ. της λεγομένης Κεντρικής Διοικήσεως. Το μεν Κράτος έχει την γενική εκ του Συντάγματος αρμοδιότητα για την επιδίωξη δημοσίων σκοπών χάριν του δημοσίου συμφέροντος. Στον αντίποδα βρίσκονται τα ν.π.ι.δ., στα οποία το Δίκαιο προσδίδει κατά πλάσμα νομική προσωπικότητα προκειμένου να επιδιώξουν τους ειδικούς σκοπούς, νομίμους μεν αλλά ιδιωτικούς, χάριν των οποίων έχουν συσταθεί (κερδοσκοπικούς, κοινωφελείς, πολιτιστικούς κ.λπ.). Τα ν.π.δ.δ. αποτελούν ενδιάμεση κατηγορία, ως εκ του ότι επιδιώκουν μεν, όπως κάθε νομικό πρόσωπο, έναν ειδικό κατά περίπτωση σκοπό, ο οποίος, όμως, ενδιαφέρει ιδιαίτερα το δημόσιο συμφέρον και, ως εκ τούτου, ο νόμος τούς απονέμει προνόμια δημοσίου δικαίου (εκτελεστός χαρακτήρας των αποφάσεών τους, υπαγωγή στο δημόσιο λογιστικό κ.λπ.), προκειμένου να τον υλοποιήσουν με τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο. Ο χαρακτήρας ενός νομικού προσώπου ως δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου κρίνεται τελικώς κατά περίπτωση από τα δικαστήρια ανεξαρτήτως του χαρακτηρισμού τους από το νόμο, με κριτήρια είτε την αυτοδιοίκηση κατά τόπο (λ.χ. ΟΤΑ, δημοτικά ιδρύματα κ.λπ.), είτε την αυτοδιοίκηση καθ' ύλην σε διαφόρους τομείς, όπως η εκκλησιαστική Διοίκηση (εκκλησία, μονές κ.λπ), η δημόσια εκπαίδευση (ΑΕΙ, Ακαδημία Αθηνών κ.λπ.), η δημόσια οικονομία (Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο κ.λπ.), η ειδική προστασία ωρισμένων επαγγελματιών (δικηγορικοί σύλλογοι, ιατρικοί σύλλογοι κ.λπ.), η κοινωνική ασφάλιση και η κοινωνική πρόνοια (ασφαλιστικά ταμεία και οργανισμοί, νοσηλευτικά ιδρύματα κ.λπ.). Σε καμμία όμως περίπτωση το ν.π.δ.δ. δεν ταυτίζεται με το Κράτος, δηλ. την Δημόσια Διοίκηση, αφού λειτουργεί εκτός των κατά το Σύνταγμα κλάδων αυτής, δηλ. των Υπουργείων, έχει δικό του ειδικό σκοπό καθώς και διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια. Για τον λόγο αυτό, δεν επιτρέπεται η ανάθεση σε ν.π.δ.δ. εν όλω ή εν μέρει αρμοδιοτήτων οι οποίες κατά το Σύνταγμα πρέπει να ασκούνται από το ίδιο το ΙΚράτος. Αυτό έχει κριθεί από τη **νομολογία του ΣτΕ** τόσο προκειμένου περί αρμοδιοτήτων που αφορούν την χωροταξία και πολεοδομία, όσο και προκειμένου περί αρμοδιοτήτων που αφορούν την παιδεία, στοιχειώδη και μέση, οι οποίες κατοχυρώνονται υπέρ του Κράτους από τα άρθρα 16 παρ.2 και 24 παρ.1 του Συντάγματος αντίστοιχα. (Είναι χαρακτηριστικό ότι τα ΑΕΙ τα οποία παρέχουν ανώτατη παιδεία, αποτελούν ν.π.δ.δ. επειδή το επιβάλλει ρητώς το Σύνταγμα, ακριβώς για να διατηρήσουν την αυτοτέλεια και αυτονομία τους έναντι του Κράτους).

2. Μεταξύ των αρμοδιοτήτων που, κατά ρητή **συνταγματική επιταγή**, ανήκουν **αποκλειστικώς στο Κράτος** είναι και η **προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος** και των **στοιχείων της πολιτιστικής μας κληρονομιάς (άρθρο 24 παρ. 1**, στο οποίο η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος αναφέρεται από κοινού με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, καθώς και **άρθρο 24 παρ. 6**, στο οποίο αναφέρονται ρητώς τα μνημεία). Η ανάθεση των αρμοδιοτήτων αυτών στο Κράτος, δηλ. στην Κεντρική Διοίκηση, κατ'

αντιδιαστολή προς τα ν.π.δ.δ. (λ.χ. ΟΤΑ, ειδικούς φορείς κ.ο.κ.), οφείλεται στο γεγονός ότι ο συντακτικός νομοθέτης είχε πλήρη επίγνωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και των μνημείων αυτής, τα οποία και υπαγορεύουν τους ειδικούς όρους και εγγυήσεις με τους οποίους πρέπει να οργανώνεται η εκ του Συντάγματος επιβαλλόμενη προστασία αυτού.

Η ιδιαιτερότης αυτή συνίσταται στο ότι τα υλικά στοιχεία της Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς, κινητά και ακίνητα, τα «έργα των προγόνων του ελληνικού λαού» όπως προσφυώς τα χαρακτήρισε ο πρώτος Αρχαιολογικός Νόμος του 1834, δεν είναι απλώς δημιουργήματα μοναδικής ιστορικής και καλλιτεχνικής αξίας με παγκόσμια ακτινοβολία. Το βασικό τους χαρακτηριστικό είναι ότι αποτελούν προϊόντα του γηγενούς ελληνικού πολιτισμού συνδεδεμένα σε ένα ενιαίο σύστημα, το οποίο ενσωματώνει και εκφράζει με μοναδικό τρόπο τις πνευματικές αξίες του πολιτισμού αυτού και συγχρόνως παρακολουθεί και αντικατοπτρίζει την εξέλιξή τους κατά τη μακραίωνη πορεία του Ελληνισμού. Ως εκ τούτου, η εκ του Συντάγματος υποχρεωτική προστασία των στοιχείων της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, η οποία περιλαμβάνει διάφορα επί μέρους στάδια, από την αποκάλυψη, διάσωση, επιστημονική μελέτη και ερμηνεία μέχρι την ανάδειξη, προβολή και παράδοση αυτών αναλλοιώτων στις επόμενες γενεές, πρέπει να έχει ως κύριο μέλημα την **διατήρηση του συστήματος αυτού ως συνεκτικής και αδιάσπαστης ενότητας**. Και τούτο, διότι τα εν λόγω στάδια τελούν μεταξύ τους σε στενή σχέση και αλληλεπίδραση, η οποία είναι κάθε άλλο παρά γραμμική υπό τη συστημική έννοια του όρου. Δεν νοείται δηλ. μετάβαση από το ένα στάδιο στο άλλο κατά αυστηρή σειρά, αλλά συνεχής επανατροφοδότηση του ενός από τα ευρήματα και πορίσματα των λοιπών. Αυτό, όμως, προϋποθέτει αναγκαίως την δυνατότητα άμεσης και ευχερούς ροής τόσο της πληροφορίας (επιστημονικής και διοικητικής) όσο και των υλικών αντικειμένων καθ' εαυτών μεταξύ των επί μέρους οργανικών μονάδων, καθώς και της υπαγωγής όλων αυτών των υπηρεσιών σε ενιαία διοίκηση και οικονομική διαχείριση. Αυτό είναι αναγκαίο, εκτός των άλλων, και για την διασφάλιση της ισόρροπης κατανομής των πόρων και του επιστημονικού δυναμικού μεταξύ των διαφόρων σταδίων, αλλά και για την ευχερή μετακίνησή τους, όταν τούτο επιβάλλεται από τις περιστάσεις.

Δεν είναι λ.χ. δυνατόν η διαφύλαξη, συντήρηση και ανάδειξη των υλικών στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς να αποσπασθεί από την αναζήτηση, μελέτη και ερμηνεία αυτών, ούτε να υπακούει σε άλλα κριτήρια και διαφορετικές προτεραιότητες.

Η κατά τα ανωτέρω διασφάλιση της ενότητας του συστήματος της πολιτιστικής μας κληρονομιάς σημαίνει, ιδίως, ότι τόσο ο σχεδιασμός της αντίστοιχης δημοσίας πολιτικής σε επιτελικό επίπεδο, όσον και η εφαρμογή αυτής καθώς και η διοίκηση και διαχείριση των επί μέρους στοιχείων του πολιτιστικού περιβάλλοντος, πρέπει να ανήκουν σε **ενιαίο φορέα**, ο οποίος, κατά το **Σύνταγμα**, πρέπει να είναι **κρατικός**, δηλ. δημόσια υπηρεσία στελεχωμένη από ειδικούς επιστήμονες με την ιδιότητα των δημοσίων υπαλλήλων και δημοσίων λειτουργών καριέρας, η οποία δεν είναι άλλη από το αρμόδιο **Υπουργείο Πολιτισμού**. Η διοίκηση και διαχείριση ενός ή περισσοτέρων εκ των ως άνω αντικειμένων αρμοδιότητας ΥΠ.ΠΟ. δεν μπορεί να αποσπασθεί κατά τόπον (λ.χ. Αρχαιολογικός χώρος Δελφών ή Ολυμπίας), καθ' ύλην, ή κατά στάδιο (λ.χ. στάδιο ανασκαφών, στάδιο αναδείξεως και προβολής) και να υπαχθεί σε δική της λογική και δικά της κριτήρια, έστω και εν δυνάμει ασύνδετα προς την πολιτική του Υπουργείου, ούτε βεβαίως να αφαιρεθεί η αποφασιστική αρμοδιότης επί των αντικειμένων αυτών από τον Υπουργό και τα επιστημονικά όργανα του Υπουργείου (Εφορείες, ΚΑΣ κ.λπ.) και να ανατεθεί σε όργανα άλλου διακεκριμένου φορέως,

όπως είναι ένα ν.π.δ.δ. Με απλά λόγια, επί θεμάτων προστασίας του ελληνικού πολιτιστικού περιβάλλοντος και των μνημείων αυτού, δεν είναι νοητή η ύπαρξη ειδικού σκοπού, επιδιωκόμενου με αυτοδιοίκηση και αυτοδιαχείριση, η οποία, κατά τα προεκτεθέντα, είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα των ν.π.δ.δ.

Με τα δεδομένα αυτά, η απάντηση στο ερώτημα, **εάν είναι κατά το Σύνταγμα επιτρεπτή η μετατροπή των Ελληνικών Μουσείων σε ν.π.δ.δ.**, είναι **αρνητική**. Και τούτο, διότι τα Ελληνικά Μουσεία, κατ' αντίθεση προς πολλά γνωστά Μουσεία του εξωτερικού (Βρετανικό, Μητροπολιτικό Νέας Υόρκης, Λούβρο, Βερολίνου κ.λπ.), δεν αποτελούν απλές συλλογές αρχαιολογικών θησαυρών και έργων τέχνης αποκτηθέντων κατά ποικίλους τρόπους και προερχομένων από ετερόκλητους πολιτισμούς εντελώς ξένους προς την χώρα που τα φιλοξενεί. Τα τελευταία αυτά Μουσεία, είτε λειτουργούν ως κερδοσκοπικοί είτε ως κοινωφελείς Οργανισμοί, έχουν πράγματι όλως περιωρισμένο και ειδικό σκοπό, ο οποίος συνίσταται στην έκθεση των αποκτημάτων τους για λόγους επιστημονικούς, πολιτιστικούς ή ψυχαγωγικούς, προς ένα ευρύ κοινό ως προς το οποίο οι εν λόγω θησαυροί δεν έχουν κανένα ιστορικό ή πολιτιστικό δεσμό.

Αντίθετα, τα **Ελληνικά Μουσεία** δεν έχουν, ούτε δύνανται να αποκτήσουν αυτοτελή υπόσταση, αλλά αποτελούν κατ' ουσίαν **προέκταση των αρχαιολογικών χώρων**, από τους οποίους προέρχονται τα εκθέματά τους και με τους οποίους τελούν σε διαρκή αλληλεπίδραση, εμπλουτίζοντας τα εκθέματα αυτά με νέες αποκαλύψεις και καθοδηγώντας με τη σειρά τους την περαιτέρω έρευνα επί τη βάσει των πορισμάτων της επιστημονικής μελέτης των εκθεμάτων. Τα τελευταία δηλ. απλώς στεγάζονται στο Μουσείο για λόγους διασώσεως και συντηρήσεως αυτών, κυρίως δε για να επιτελέσουν τον βασικό τους **προορισμό**, ο οποίος είναι **διττός** και συνίσταται αφ' ενός μεν στη διαρκή μελέτη και ερμηνεία τους από την Αρχαιολογική Υπηρεσία στα πλαίσια μιας δυναμικής διαδικασίας αλληλοσυσχετισμού τους με τις νέες ανακαλύψεις, αφ' ετέρου δε στη διαπαιδαγώγηση και διαφώτιση των Ελλήνων ως προς το ιστορικό τους παρελθόν με σκοπό τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και της εθνικής και πολιτιστικής τους ταυτότητας. Η προβολή των στοιχείων της πολιτιστικής μας κληρονομιάς στο διεθνές κοινό των επισκεπτών αποτελεί βεβαίως σημαντική πολιτιστική λειτουργία, η οποία όμως είναι παρεπόμενη των άλλων δύο και υπόκειται στις ανάγκες και προτεραιότητες αυτών.

Τυχόν μετατροπή των Ελληνικών Μουσείων σε ν.π.δ.δ., δηλ. αυτοδιοικούμενους και αυτοδιαχειριζόμενους φορείς, σημαίνει πράγματι αποκοπή και αποξένωση αυτών από το ενιαίο σύστημα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, με το οποίο έχουν στενότατο οργανικό δεσμό, και αναπόφευκτη συρρίκνωση της λειτουργίας τους σε μία μόνο διάσταση, εκείνη της αναδείξεως και προβολής συγκεκριμένων στοιχείων αυτής προς βλάβη αμφοτέρων, κατά τρόπο αντίθετο προς το άρθρ. 24 του Συντάγματος και τις αρχές της βιώσιμης διοικήσεως και διαχειρίσεως το πολιτιστικού περιβάλλοντος.

δρ. Μαρία Καραμανώφ

Μέλος Δ.Σ. του Επιμελητηρίου Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας